

BÉRES NÓRA*

TÖRÉSVONALAK A NEMZETKÖZI ELSZÁMOLTATHATÓSÁG TERÉN. A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG ÉS AZ AFRIKAI UNIÓ VISZONYA

A Nemzetközi Büntetőbíróságról szóló tudományos diskurzusokban gyakran kerül szóba a bíróság és Afrika kapcsolata, amely szövevényes viszonyrendszer objektív megítélése nem kis kihívás elé állítja a kutatót.

Egyrészt elemzés alá vonható kérdést képez a büntetőbírói fórum és az Afrikai Unió kapcsolata, melynek legvitatottabb eleme Omar al-Bashir szudáni elnök esete – az államfői immunitás és az államokkal való együttműködés kollíziójának iskolapéldája. Ez az ügy az utóbbi években olyan intenzív regionális politikai feszültséget generált, hogy több afrikai állam is bejelentette, jobbnak látja, ha felmondja a Római Statútumot. És bár a tényleges kilépésig mostanáig csupán Burundi jutott el, nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tónust, ahogyan az Afrikai Unió megszólítja tagállamait, ha a Nemzetközi Büntetőbíróságról van szó. A bíróság és Afrika kapcsolatának megértése ugyanakkor az al-Bashir-dilemma körbejárásával még korántsem abszolválható. Így a tanulmány a Nemzetközi Büntetőbíróság és egyes afrikai államok viszonyát is vizsgálat tárgyává teszi, középpontban az ún. tevékeny komplementaritás jogintézményével, amely a Római Statútum eszmeiségének és céljainak első számú letéteményese. Utóbbi bemutatásának nem titkolt célja a bíróság és Afrika kapcsolatáról a köztudatban élő kép árnyaltabbá tétele, valamint e kapcsolatrendszer legéletképesebb irányvonalai fejlesztésének felvázolása.

1. BEVEZETÉS

Ha egyetlen szóval szeretné valaki találóan leírni a Nemzetközi Büntetőbíróság (*International Criminal Court, ICC*) és Afrika jelenlegi kapcsolatát, akkor aligha fogna mellé a „problémás” jelző használatával. E viszony elmérgesedésének fő okát az Afrikai Unió (*African Union, AU*) azon vádpontjával lehetne sommásan összefoglalni, hogy az ICC egy neoimperialista intézmény, amely a kontinenst jogtalanul veszi célba.

Ugyanakkor már rögtön e ponton szükséges pontosítani az írás címét: a bíróság és Afrika kapcsolatáról csak nagyon absztrakt szinten, általánosítva lehet beszélni, így a konkrétumok vizsgálatakor egyrészt a bíróság és az AU viszonyának elemzése jöhet szóba, másrészt pedig az ICC és az egyes afrikai államok kapcsolata. A tanulmány két előfeltevése is eszerint tagolódik. Az első, hogy bár az ICC és az AU kap-

* Egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 3515 Miskolc, Egyetemváros.
E-mail: jognora@uni-miskolc.hu.

csolata az utóbbi egy évtized eseményei tükrében valóban problémásnak mutatkozik, ennek oka egyáltalán nem az ICC abszolút tevékenységében, hanem sokkal inkább al-Bashir ügyének kihatásaiban rejlik.¹ A második hipotézis – melynek nem titkolt célja az AU által festett sötét, zord kép finom árnyalása – a bíróság és az egyes afrikai államok viszonyát állítja középpontba, és azt igyekszik alátámasztani, hogy e kapcsolat államonként és időszakonként szemlélve meglehetősen heterogén képet mutat. Mi több, szép számmal hozhatnánk fel jó gyakorlatokat az afrikai kontinens különböző pontjairól, amelyek proaktív kapcsolatról, az ICC-vel való példaértékű együttműködésről tanúskodnak. (Hogy még tovább színesítsem e képet, egy olyan államot – nevezetesen a Dél-afrikai Köztársaságot – is szerepeltetek majd a bemutatott „minták” között, amelyet az utóbbi időben nagyon sok kritika ért a bírósággal való együtt nem működés miatt.)²

E tanulmány célja tehát, hogy bepillantást engedjen a felvázolt két tézis demonstrálása során mindkét dimenzióba, valamint hogy rávilágítson a bíróság és Afrika kapcsolatának kevésbé működőképes és működőképes vetületeire, továbbá hogy felvázolja egy régióspecifikus megoldási alternatíva ötletét, és végül hogy rámutasson az e kérdéskörben várható jövőbeli események esetleges perspektíváira.

2. JOG VS. POLITIKA: A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG ÉS AZ AFRIKAI UNIÓ

Már a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék felállítása óta időről időre felsejlik a nemzetközi büntető igazságszolgáltatással kapcsolatban az a meglátás, hogy valójában nem más, mint a győztesek megtorló eszköze a legyőzöttek felett (*victors' justice*). Ahogyan arról William Schabas is ír, a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás „a konfliktusban győztes félnek lehetőséget biztosít arra, hogy démoni színekben tüntesse fel az ellenfelet, tisztára mossa a maga bűneit és életben tartsa az igazságtalanságot”.³

E klasszikus kettős mérce az AU szerint az ICC esetében abban ölt testet, hogy a bíróság gyakorlatában állandósultak az afrikai helyzetekkel kapcsolatos ügyek, ellenben ha a Római Statútum⁴ normái valamelyik másik földrészen szenvednek sérelmet, afelett a bírói fórum nagyvonalúan átsiklik.⁵ E kritikák megfogalmazódásakor még valóban igaz volt, hogy csak afrikai helyzetekkel foglalkozott a nemzetközi

¹ *Al Bashir Case. The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, ICC-02/05-01/09. Pre-trial, bit.ly/2vfKkA5.

² A Dél-afrikai Köztársaság „pálfordulása” al-Bashir látogatása után következett be, amikor a szudáni államfő részt vett az AU 2015. évi johannesburgi csúcstalálkozóján, azonban letartóztatására nem került sor.

³ WILLIAM SCHABAS: *An Introduction to the International Criminal Court* (Cambridge: Cambridge University Press 2004) 1.

⁴ *Rome Statute of the International Criminal Court*, Rome, 17 July 1998.

⁵ MAX DU PLESSIS: „Recent Cases and Developments: South Africa and the International Criminal Court” *South African Journal of Criminal Justice* 2009/3, 442–443.

büntetőbírói fórum, azonban jelen sorok írásakor a dél-ozét konfliktussal ez a hegemónia már megtört, és egyéb nem afrikai helyzetek vonatkozásában is sor került előzetes vizsgálatokra.⁶

Másfelől szeretnék rámutatni egy másik egyszerű – ám annál beszédesebb – statisztikai tényre: bár jelenleg tíz afrikai helyzet van az ICC előtt, ebből öt esetben maga a konfliktus anyaaállama folyamodott segítségért az ICC-hez: Uganda, a Kongói Demokratikus Köztársaság, a Közép-afrikai Köztársaság (két alkalommal) és Mali. Így ezek az esetek aligha írhatók a bíróság elfoglaltságának számlájára.

Kenya, Elefántcsontpart és Burundi – továbbá egy nem afrikai állam, Grúzia – esetén az ICC Főügyészi Hivatala *proprio motu* kezdeményezett hivatalból előzetes vizsgálatot, majd nyomozást. Felmerülhet a kérdés, hogy vajon a bíróság főügyészei saját hatáskörben történő eljárásindításukkal célkeresztbe állították-e Afrikát.

Erre a kérdésre egyértelműen nemleges válasz adható a bíróság előtti eljárásindítás garanciáinak köszönhetően. Egyrészt maga a Főügyészi Hivatal eljárásindítása még véletlenül sem esetleges: szigorúan szabályozott folyamatról van szó, melyhez komplex követelményrendszer társul. Ezek megismerésének legjobb eszközei a Főügyészi Hivatal által előszeretettel – ám néhányak szerint eltúlzott mennyiségben és gyakorisággal – kiadott ún. szakpolitikai dokumentumok (*policy papers*), nevezetesen a 2013. novemberi szakpolitikai dokumentum az előzetes vizsgálatokról (*Policy Paper on Preliminary Examinations*),⁷ valamint 2016 szeptemberéből a bíróság előtti helyzetek kiválasztásáról és a prioritások meghatározásáról szóló (*Policy Paper on Case Selection and Prioritisation*).⁸ E dokumentumok elvi kereteket szabnak a Főügyészi Hivatal tevékenységének, voltaképpen a művelt nemzetek által elismert olyan általános jogelvek foglalatjai, amelyek valamennyi modern demokratikus jogállam igazságszolgáltatási rendszerét áthatják: ilyen a függetlenség, a pártatlanság és az objektivitás, melyek zsinórmértékként szolgálnak a nemzetközi büntetőeljárások megindításánál.⁹ A szakpolitikai dokumentumok ún. jogi szempontokat is meghatároznak, mely általánosnak hangzó alcím alatt a joghatóság, az elfogadhatóság és az igazság érdeke kerül a mérleg serpenyőjébe.¹⁰ Ezen túl az egyes ügyek kiválasztásakor az elkövetni vélt bűncselekmények tárgyi súlya és a gyanúsított vélt felelőssége nagy súllyal esik a latba,¹¹ valamint nyilvánvalóan olyan eléréndő jogpolitikai célok is befolyásoló tényezőkként játszanak közre, mint az átláthatóság, a büntetlenség felszámolása és a prevenció.¹²

Másrészt a *proprio motu* eljárások ellensúlyát képezi az ICC tárgyalás-előkészítő tanácsainak voltaképpen „nyomozási bíró” szerepe is, mivel az ilyen eljárások megindítása csakis a bírák felhatalmazásával történhet a Római Statútum 15. cikk

⁶ Afganisztán, Kolumbia, Honduras (lezárt), Irak, Palesztina, Koreai Köztársaság (lezárt), Fülöp-szigetek, Ukrajna, Venezuela. Lásd bit.ly/2UCeM4c.

⁷ *Policy Paper on Preliminary Examinations*, bit.ly/2uMpF4X.

⁸ *Policy Paper on Case Selection and Prioritisation*, bit.ly/2G1MQi6.

⁹ *Policy Paper on Preliminary Examinations* (7. l.) 7–8.

¹⁰ *Policy Paper on Case Selection and Prioritisation* (8. l.) 9–12.

¹¹ *Policy Paper on Case Selection and Prioritisation* (8. l.) 12–15.

¹² *Policy Paper on Preliminary Examinations* (7. l.) 22–25.

(4) bekezdése alapján.¹³ (Emellett megjegyzésre érdemes, hogy a tárgyalás-előkészítő tanács pontos szerepéről, hatáskörének terjedelméről a Római Statútum 15. cikke szerinti eljárásban megoszlanak a vélemények még az ICC bírái között is. Ez tisztán körvonalazódik Kovács Péter párhuzamos indokolásában, amelyet a grúz helyzet kapcsán indított főügyési nyomozás engedélyezésében hozott határozathoz fűzött.¹⁴)

Az afrikai regionális nemzetközi szervezet kritikájának másik méregfoga az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának (BT) eljáráskezdeményező jogosultsága, valamint ennek kapcsán a hivatalban lévő államfők elleni vádemelések kérdése.¹⁵

Nem meglepő módon az AU első hivatalos „bírósgellenes” felszólalása¹⁶ közvetlenül az utánra tehető, hogy az ICC Főügyési Hivatala 2009-ben – miután 2005 márciusában a BT az ICC elé utalta a dárfúri konfliktust¹⁷ – kiadta az első letartóztatási parancsot Omar al-Bashir, Szudán államfője ellen.¹⁸ Az ezt követő években az AU ICC elleni megnyilvánulásai csak még tovább gyarapodtak, a helyzetet pedig tovább tetézte a kenyai Uhuru Muigai Kenyatta¹⁹ elleni vádemelés. És bár a Kenyatta elleni vádak a bíróság Főügyési Hivatala elégtelen bizonyítékokra hivatkozva 2014 decemberében ejtette, al-Bashir esetére mind a mai napig feszülten figyel a nemzetközi közösség.

Az ügy homlokterében az államfői immunitás, valamint az ICC és az államok együttműködésének kérdése áll. Utóbbi vonatkozásában – az AU álláspontja szerint – a Római Statútumban nem részes államokat még akkor sem lehetne együttműködésre felszólítani, ha az adott konfliktusos helyzetet a BT utalta a bíróság elé. Ezen túlmenően az al-Bashir elleni első elfogatóparancs kibocsátása után kifejezetten azt javasolta valamennyi afrikai államnak, hogy tartózkodjon az ICC-vel való együttműködéstől a szudáni elnök ügyében.²⁰ Tette ezt annak ellenére, hogy a nemzetközi visszhang – több jogvédő szervezet, például az Amnesty International és a Human Rights Watch – lelkesen üdvözölte az al-Bashir elleni elfogatóparancs kiadásának

¹³ Római Statútum 15. cikk (4) bek.: „Ha a tárgyalás-előkészítő tanács a kérelem és az ahhoz csatolt bizonyító iratok megvizsgálása után úgy dönt, hogy a nyomozás megindítása indokolt, és az ügy valószínűleg a Bíróság joghatósága alá tartozik, engedélyezi a nyomozás megkezdését, anélkül, hogy ez később befolyásolná a Bíróság arra vonatkozó döntését, hogy az ügy a joghatóságába tartozik-e és elfogadható-e.”

¹⁴ ICC Pre-Trial Chamber I: „Decision on the Prosecutor’s Request for Authorization of an Investigation. Separate Opinion of Judge Péter Kovács” 27 January 2016, Doc. ICC-01/15-12-Anx1, *bit.ly/2uK-P7YP*.

¹⁵ Ottília Anna MAUNGANIDZE – Anton DU PLESSIS: „The ICC and the AU” in Carsten STAHN: *The Law and Practice of the International Criminal Court* (Oxford: Oxford University Press 2015) 66.

¹⁶ AU Assembly: „Decision on the Meeting of African States Parties to the Rome Statute of the ICC, Thirteen Ordinary Session” 3 July 2009, Doc. Assembly/AU/13(XIII), para. 10.

¹⁷ S.C. Res. 1593, 1515th mtg., 31 March 2005, U.N. Doc. S/RES/1593 (2005).

¹⁸ *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, Decision on the Prosecution’s Application for a Warrant of Arrest against Omar Hassan Ahmad Al Bashir 4 March 2009, ICC Pre-Trial Chamber I, ICC-02/05-01/09-3, *bit.ly/2YOZQiC*.

¹⁹ *The Prosecutor v. Uhuru Muigai Kenyatta*, Decision on the Confirmation of Charges Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute 29 January 2012, ICC Pre-Trial Chamber II, ICC-01/09-02/11-382-Red, *bit.ly/2Vr3eOz*.

²⁰ Lásd AU Assembly (16. lj.).

hírét.²¹ Az AU emellett felszólította a BT-t, hogy a Római Statútum 16. cikke²² értelmében halassa el az ügyben a nyomozást 12 hónappal. A fenti felhívás abba a nem szerencsés helyzetbe hozta a Római Statútum afrikai részes államait,²³ hogy válasznak fennálló nemzetközi jogi kötelezettségeik közül: ezek egyrészt az AU tagállamaiként a szervezethez kötik őket, másrészt a Római Statútum részes államaiként a bíróság felé tartoznak.²⁴ Úgy vélem, mivel az AU Közgyűlésének határozatai csupán ajánlásértékűek, így valódi normakonfliktus a nemzetközi szervezet határozata és a Római Statútum – mint nemzetközi szerződés – között nem áll fent, mindazonáltal vitathatatlanul intenzív az e határozat által generált politikai feszültség.

Azóta, hogy az ICC első tárgyalás-előkészítő tanácsa kibocsátotta az elnök elleni első elfogatóparancsot, al-Bashir számos afrikai államban tett hivatalos látogatást az AU csúcstalálkozóin, elsőként Kenyában. Kenya a Római Statútum részes állama – nemcsak aláírta, hanem 2008-ban ki is hirdette²⁵ a szóban forgó szerződést –, ennek ellenére elmulasztotta fogyanatosítani a szudáni elnök letartóztatását 2010 augusztusában. Kenya mulasztása az ICC „együtt nem működésről” szóló első marasztaló döntéséhez vezetett,²⁶ amelyet sok másik hasonló határozat követett egyéb afrikai államokkal, például Malawival, Csáddal, a Kongói Demokratikus Köztársasággal, Dzszibutival és a Dél-afrikai Köztársasággal szemben. Bár ezek az államok részben az AU felszólításának eleget téve nem működtek együtt a bírósággal az elnök letartóztatása vonatkozásában,²⁷ nem lehet kategorikusan kijelenteni, hogy a Római Statútumban részes valamennyi afrikai állam negatív attitűdöt képvisel az ICC-vel szemben. E helyen említésre érdemesek Dél-Afrika kötelezettségzegésének közvetlen előzményei, ugyanis a pretorai végrehajtó apparátus tétlenségének elsődleges oka túlmutat az AU-nak való megfelelés kérdésén, mivel az ENSZ és az AU közös dárfüri békefenntartó missziójában (*United Nations – African Union Hybrid Operation in Darfur*, UNAMID) szolgáló dél-afrikai egységeket blokádnak alá vették szudáni kormányerők.²⁸ Azonban ahogyan az a következő részből

²¹ Lásd Human Rights Watch: „ICC: Bashir Warrant is Warning to Abusive Leaders”, 4 March 2009, bit.ly/2uO7yMj; Amnesty International: „ICC Issues Arrest Warrant for Sudanese President Al Bashir”, 4 March 2009, bit.ly/2Vof0cF.

²² Római Statútum 16. cikk: „A jelen Statútum szerint, miután a Biztonsági Tanács az Egyesült Nemzetek Alapokmánya VII. fejezetének értelmében hozott határozatában erre kéri a Bíróságot, 12 hónapig nem indítható vagy folytatható nyomozás vagy büntetőeljárás; a kérelmet a Biztonsági Tanács ugyanazon feltételekkel megújíthatja.”

²³ Az Afrikai Uniónak az 54 afrikai állam közül 53 tagállama, egyedül Marokkó nem csatlakozott a szervezethez, továbbá a Római Statútumban sem részes fél.

²⁴ Dire TLADI: „The African Union and the International Criminal Court: The Battle for the Soul of International Law” *South African Yearbook of International Law* 2009/1, 57, bit.ly/2FQDhBA.

²⁵ *Kenya’s International Crimes Act*, Nairobi, 1 January 2009.

²⁶ *The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, Decision requesting observations from the Republic of Kenya, 25 October 2010, ICC Pre-Trial Chamber I, ICC-02/05-01/09, bit.ly/2CW5yjs.

²⁷ A nemzetközi közösséget azért is érte különös meglepetésként az a tény, hogy az AU védelmébe vette a szudáni államfőt, mert a regionális nemzetközi szervezet által indított dárfüri misszió (*African Union Mission for Sudan*, AMIS) kiváltképpen al-Bashir közbenjárásának köszönhetően fulladt kudarcba.

²⁸ BESENYŐ János: *Dárfür, a lángoló tartomány. Az Afrikai Unió szudáni missziójának története* (Pécs: Publikon 2016) 138.

majd kiderül, sok afrikai állam továbbra is együttműködik a bírósággal különböző kérdésekben, akár effektív jogsegélynyújtásról, akár az ICC eszmei támogatásáról van szó.

Végezetül ehhez a ponthoz kívánkozik, hogy az AU Közgyűlése 2017 februárjában meghirdette ún. kollektív kilépési stratégiáját a Római Statútum afrikai részes államai számára. Ennek hatására három állam, Burundi, a Dél-afrikai Köztársaság és Gambia jelezte, hogy a Római Statútumot fel fogják mondani. A tényleges kilépésig ugyan csak Burundi jutott el, mivel a dél-afrikai legfelső bíróság alkotmányellenesnek találta a felmondásra vonatkozó nyilatkozatot, Gambiában pedig kormányváltás következtében változott a hivatalos álláspont, ugyanakkor magának a kilépés lehetőségének a felmerülése is komoly kritikával és kihívással szembesítette az ICC-t.²⁹

3. A KOMPLEMENTARITÁS ESZMÉNYÉNEK NYOMÁBAN: A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG ÉS EGYES AFRIKAI ÁLLAMOK

Kétség sem férhet hozzá, hogy égető szükség mutatkozik Afrikában a demokrácia, a jó kormányzás és a jogállamiság fejlesztésére, melyek egyik legádázabb ellensége a büntetlenség kultusza, a (nemzetközi) büntető igazságszolgáltatás elégtelensége. Utóbbiak erősítéséhez elengedhetetlen az afrikai államok kormányainak és civil szervezeteinek elkötelezett szerepvállalása, hiszen enélkül bármilyen gyakorlati eredmény a délibáb illékonyosságában tetszeleg. A „helyi erők” szerepvállalásán – mindazonáltal az állami szuverenitás épségén – alapul a modern nemzetközi büntető igazságszolgáltatás sarokköve, nevezetesen a komplementaritás elve is.³⁰ A kiegészítő joghatóságról az ICC korábbi főügyésze, Luis Moreno Ocampo a következőképpen vélekedik:

„Az ICC stratégiája, mely szerint azokra az elkövetőkre fókuszál, akikre a leg súlyosabb felelősség terhe hárul a bíróság joghatóságába tartozó bűncselekmények miatt, mindaddig rést fog hagyni a büntetlenség pajzsán, amíg az állami szintű hatóságok, a nemzetközi közösség és a bíróság együttesen nem tesznek meg minden szükséges intézkedést az elkövetők felelősségre vonása érdekében.”³¹

²⁹ Patryk LABUDA: „The African Union’s Collective Withdrawal from the ICC: Does Bald Law Make for Good Politics?” *Blog of the European Journal of International Law*, 15 February 2017, *bit.ly/2If1pQX*.

³⁰ Római Statútum Preambulum: „Hangsúlyozva, hogy a jelen Statútummal létrehozott Nemzetközi Büntetőbíróság a nemzeti büntető joghatóságokhoz képest kiegészítő jellegű [...]” Római Statútum 1. cikk: „Ezennel létrehozzák a Nemzetközi Büntetőbíróságot (a továbbiakban: »Bíróság«), amely állandó intézmény, és a leg súlyosabb nemzetközi büntetteket elkövető személyek fölött gyakorol joghatóságot a jelen Statútum szerint, és a nemzeti büntető joghatóságokat egészíti ki. A Bíróság joghatóságát és működését a jelen Statútum rendelkezései szabályozzák.”

³¹ ICC Office of the Prosecutor: „Paper on some policy issues before the Office of the Prosecutor”, September 2003, para. 3, *bit.ly/2UhNP6T*.

Világos ennek tükrében, hogy a főügyési álláspont a bíróság felállításától kezdve az volt, hogy az ICC csupán kiegészítője, ne pedig helyettesítője legyen a nemzeti büntetőeljárásoknak, melynek keretében az egyes államok megőrizhetik függetlenségüket büntető joghatóságuk gyakorlása során, ugyanakkor e megoldás járulékos garanciát nyújt a sértetteknek akkor, ha a belső fórumok nem képesek vagy nem hajlandók az eljárás lefolytatására.³²

Annak érdekében, hogy ez utóbbi maradéktalanul megvalósulhasson, első lépésként elengedhetetlen, hogy a Római Statútum részes államai megvalósítsák a statútumbeli rendelkezések és a belső jog összhangját, hiszen megfelelő belső jogi szabályozás nélkül könnyedén képtelennek tűnhet egy állam a büntetőeljárás lefolytatására, azaz csak e rendelkezések átültetésével valósulhat meg a teljes értékű komplementer kapcsolat a bíróság és a részes államok viszonylatában.³³

A komplementaritás elve nem pusztán a részes államok esetén vizsgálendő, hanem a Római Statútumban nem részes államok körében is relevanciával bírhat eseti alávetési nyilatkozat megtétele, továbbá a BT által a bíróság elé terjesztett helyzetek vonatkozásában. Így például bár Libia nem részes állama a statútumnak, Abdullah al-Senussi ügyének elfogadhatósága során ugyanúgy lefolytatta a tárgyalás-előkészítő tanács az ilyenkor alkalmazandó kétlépcsős tesztet, mint ahogyan azt a Római Statútumban részes felek esetében tenni szokta.³⁴ Ilyenkor a kijelölt tanács először megvizsgálja, hogy van-e ugyanezen gyanúsított ellen állami szintű büntetőeljárás ugyanebben az ügyben tartalmilag – ám a bűncselekmény minősítésében nem feltétlenül – azonos vádakkal, és ha az erre adott válasz igenlő, akkor foglalkozik érdemben az érintett állam tényleges eljárási képességével és hajlandóságával.³⁵

Az AU által közvetített erősen bíróságellenes állásponttal ellentétben számos afrikai állam tett tanúbizonyságot elkötelezettségéről a büntetlenség felszámolása iránt. Jelenleg 33 afrikai állam részes fél a Római Statútumban,³⁶ nyolcban van hatályban a Római Statútumot kihirdető belső jogszabály,³⁷ utóbbi hiányában több is módosította nemzeti büntetőködexeit a statútum normáinak megfelelően,³⁸ további 16 afrikai államban született valamilyen jogszabálytervezet a belső jogba való jövőbeli átültetésről, négy utalta saját helyzetét a bíróság Főügyési Hivatalához,³⁹ továbbá

³² Római Statútum 17. cikk (1) bek. a) pont: „A Preambulum 10. bekezdésére és az 1. cikkre tekintettel a Bíróság az ügyet elfogadhatatlannak minősíti, ha: (a) Az ügyben joghatósággal rendelkező Állam nyomozást vagy büntetőeljárást indított, kivéve, ha az Állam nem hajlandó vagy nem képes a nyomozás vagy a büntetőeljárás megfelelő lefolytatására.”

³³ Lásd MAUNGANIDZE – DU PLESSIS (15. lj.) 69.

³⁴ *The Prosecutor v. Saif Al Islam Gaddafi and Abdullah Al Senussi*, Decision on the admissibility of the case against Abdullah Al Senussi 11 October 2013, ICC Pre-Trial Chamber I, ICC-01/11-01/11-466-Red, *bit.ly/2uQhpRM*.

³⁵ Lásd BÉRES Nóra: „A líbiai helyzet a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt” in KERESZTES GÁBOR (szerk.): *Tavaszi Szél 2016* I. (Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége 2016) 187–194.

³⁶ *bit.ly/2vHdxp5*.

³⁷ Burkina Fasóban, a Közép-afrikai Köztársaságban, a Comore-szigeteken, Kenyában, Mauritiuson, Szenegálban, a Dél-afrikai Köztársaságban és Ugandában.

³⁸ Így pl. a Kongói Demokratikus Köztársaság, Malawi és Lesotho.

³⁹ A Kongói Demokratikus Köztársaság, Uganda, a Közép-afrikai Köztársaság és Malawi.

Elefántcsontpart eseti alávetési nyilatkozattal fogadta el az ICC joghatóságát saját belső konfliktusára nézve 2003 áprilisában.

Ami a komplementaritást illeti, Afrikában kezd kialakulni ennek az elvnek egyfajta tágabb értelmezése, amelyet a szakirodalom – tükörfordítással élve – pozitív komplementaritásnak (*positive complementarity*) nevez. Mindazonáltal szerencsésebb lehet e kifejezést tevékeny komplementaritásként fordítani, hiszen nem másról van szó, mint az egyes államok aktív, tevőleges szerepvállalásáról a büntetlenség felszámolásában. A fogalom azt hangsúlyozza, hogy amikor lehetséges, az ICC-nek és az államoknak együttesen kellene hathatósan ösztönözniük az érdemi nemzeti büntetőeljárásokat, és hogy az állami szintű bünyügyi együttműködésnek meg kellene egyben valósítania a bírósággal való nemzetközi együttműködést is.⁴⁰

A tevékeny komplementaritás középpontjában az ICC és a helyi bíróságok közös felelősségének gondolata áll: a nemzeti hatóságokban rejlő potenciál kihasználása, a nemzetközi bűncselekmények állami szintű nyomozása, majd a megfelelő büntetőeljárás lefolytatása, továbbá annak felismerése, hogy ezek az eljárások a büntetlenség felszámolásának hatékony eszközei lehetnek.⁴¹ Utóbbi szemléletes bemutatása érdekében három állam pozitív példájára szeretném felhívni a figyelmet az alábbiakban, megjegyezve, hogy más afrikai államokban is folyt vagy folyik nyomozás és büntetőeljárás nemzetközi bűncselekmények vonatkozásában, ám csak Ugandát, a Kongói Demokratikus Köztársaságot (*Democratic Republic of Congo, DRC*) és a Dél-afrikai Köztársaságot (Dél-Afrika) emelném ki a teljesség igénye nélkül.

3.1. UGANDA

Uganda alkotmányos rendszere dualista berendezkedésű, ennek megfelelően a Római Statútum részes államaként ratifikáció után törvénnyel ki is hirdette a szóban forgó nemzetközi szerződést 2010-ben. Ami azonban még inkább figyelemre méltó, hogy Uganda volt az első olyan állam, amely saját konfliktusos helyzetét az ICC elé utalta.⁴² A bíróság, elősegítendő a bimbózó együttműködést, Kampalában, a fővárosban helyi irodát létesített. Majd miután az ugandai kormány és a konfliktusban részes irreguláris milícia, az Úr Ellenállási Hadserege (*Lord Resistance Army*) 2008-ban békeszerződést kötött egymással, felállítottak egy speciális ügyszakot az ugandai legfelső bíróságon (*International Crimes Division, ICD*), amely először csak háborús bűncselekményekkel foglalkozott, majd később kiterjedt a hatásköre valamennyi nemzetközi bűncselekmény, továbbá egyes transznacionális deliktumok (például terrorizmus, emberkereskedelem, kalózkodás) megtorlására is.⁴³

⁴⁰ Lásd Chikezi Sam IGWE: „The ICC’s Favourite Customer: Africa and International Criminal Law” *ICC, Africa and International Criminal Law* 2008/41, 294–323.

⁴¹ William BURKE WHITE: „Implementing a Policy of Positive Complementarity in the Rome System of Justice” *Criminal Law Forum* 2008/19, 59.

⁴² „President of Uganda Refers Situation Concerning the Lord’s Resistance Army to the ICC” *ICC Press Release*, 29 January 2004, bit.ly/2K9t9cr.

⁴³ Elise KEPPLER: „Justice for Serious Crimes before National Courts: Uganda’s International Crimes Division” *Human Rights Watch*, 15 January 2012, bit.ly/2KaYM5h.

Bár az ICD személyi állománya csupán öt bíróból, hat ügyészből, öt rendőrtisztből és egy adminisztratív munkatársból áll, a kapacitásépítésre gyakorolt katalizátorjellegű hatása megkérdőjelezhetetlen. Az ügyszakba történő munkaerő-felvétel során nyomban kristálytiszttá vált, hogy mindenekelőtt olyan szakemberekre van szükség, akik ilyen típusú büntetőügyek kezeléséhez megfelelő jogi szaktudással rendelkeznek. Ennek hatására intenzív nemzetközi büntetőjogi témájú workshopok és képzések indultak az országban, valamint a bírácoknak szakmai tanulmányutakat is szerveztek az ICC-hez és a Ruandai Nemzetközi Törvényszékhez.

Ugyanakkor nem szabad szó nélkül elmenni amellett, hogy az ICD működése meglehetősen rögzös úton halad néhány nehezítő tényezőnek köszönhetően. Ezek egyike, hogy 2011-ig hatályban volt Ugandában egy amnesztia törvény, amely gátját képezte a hatóságok felelősségére vonásnak. További akadályként említhető, hogy az Úr Ellenállási Hadserege túlterjeszkedett az ugandai államhatáron, a nehézkes bűnügyi segítségnyújtási eljárás következtében pedig a határon túli bizonyítékok beszerzése nem egyszerű. Szintén nem könnyíti meg a helyzetet, hogy az ICD mind személyi állományában, mind a rendelkezésre álló anyagi források tekintetében hiányt szenved. És végül, de nem utolsósorban, mivel az ICD kiterjesztett hatáskörrel rendelkezik, az ott alkalmazott jogászok kitanítása sem egyszerű az érintett bűncselekmények széles skálája miatt.⁴⁴

3.2. KONGÓI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG

A DRC 2002 márciusában ratifikálta a Római Statútumot, és monista államként a szerződés normái elméletben a belső jog részét képezik azóta. Az állam 2004 áprilisában terjesztette az ország keleti tartományaiban zajló fegyveres konfliktust az ICC elé, melynek következtében 2014 áprilisára hat nemzetközi elfogatóparancsot bocsátottak ki.⁴⁵

A bűncselekmények igazságos megtorlása, továbbá annak érdekében, hogy ne csak a legmagasabb katonai és politikai rangot viselő elkövetők feleljenek a tetteikért, a DRC egy új katonai büntető törvénykönyvet fogadott el,⁴⁶ amely szankcionálja a népirtás, az emberiség elleni és a háborús bűncselekmények elkövetését. Mi több, 2006-ban elfogadtak egy, a nemi erkölcs elleni bűncselekmények miatti felelősségre vonást rendezni hivatott törvényt,⁴⁷ amely definiálja a nemi erőszakot, valamint a szexuális és nemi alapú erőszak (*gender-based violence*) egyéb formáit.

⁴⁴ MAUNGANIDZE – DU PLESSIS (15. l.) 79–80.

⁴⁵ Thomas Lubanga Dylót gyermekkatona besorozása vádjában találta bűnösnek a bíróság 2012 márciusában, majd Germain Katangát többrendbeli emberiség elleni és háborús bűncselekményekben való bűnségértel miatt ítélték el 2014. márciusban. Bosco Ntaganda ellen még folyik az eljárás jelen sorok írásakor, Mathieu Ngudjolo Chuit 2012 decemberében felmentették, Callixte Mbarushimana-val szemben nem erősítették meg a vádakot, míg Sylvestre Mudacumura egyelőre szabadlábon van. Lásd bit.ly/2YRUwuT.

⁴⁶ Military Penal Code Law of the Democratic Republic of Congo 024/2602, bit.ly/2WO6Rye.

⁴⁷ Lásd Dunia Prince ZONGWE: „The New Sexual Violence Legislation in the Congo: Dressing Indelible Scars on Human Dignity” *African Studies Review* 2012/55, 37–57.

Az ún. mozgó bíróságok (*mobile courts*) felállítása a konfliktussal sújtott régióban szintén hozzájárult, hogy több száz közvetlen tettest, azaz fizikai értelemben vett elkövetőt vonjanak felelősségre a szexuális erőszak különböző formáiért. E mozgó bíróságok kitűnő példái a tevékeny komplementaritás szemléltetésének, amikor egy állam képes és hajlandó a nemzetközi bűncselekmények miatti érdemi eljárások lefolytatására. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a DRC eljárásai többnyire fegyveres csoportok – tehát nem civilek – által elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekményekre összpontosítanak, aminek elsősorban az az oka, hogy a szexuális erőszak fegyverként való alkalmazása mint egyfajta harcmódor nagyon elterjedt módszer a konfliktussal érintett kongói tartományokban.

Nem elhamarkodott azt állítani, hogy a DRC kormányzata – mind nemzetközi, mind állami szinten – demonstrálta a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás iránti elkötelezettségét, annak ellenére, hogy több akadály is az útjában áll. Az országban több mint egy évtizede fegyveres konfliktus dúl, és a kormány az érintett régiók felett képtelen tényleges főhatalmat gyakorolni. Továbbá bizonyos bűncselekmények vonatkozásában úgy került sor a felelősségre vonásra, hogy a hatályos belső eljárásjogi norma nem mondta ki törvényi formában az adott deliktumok szankcionálása közben betartandó szabályokat a polgári lakosság által elkövetett cselekményekre vonatkozóan. Végezetül jelentős hiány mutatkozik az országban olyan nyomozókból és jogászokból, akik a nemzetközi büntetőjogot a kívánatos szinten ismerik.⁴⁸

3.3. DÉL-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁG

Dél-Afrika mint dualista hagyományokat követő állam még 2002-ben – gyakorlatilag a szerződés hatálybalépésével egyidejűleg – átültette a Római Statútumot belső jogába. A kihirdetéséről szóló 2002. évi XXVII. törvény (*Implementation of the Rome Statute of the International Criminal Court Act 27 of 2002*, ICC törvény) hatálybalépése előtt a népirtást, valamint az emberiség elleni és a háborús bűncselekményeket nem kriminalizálta a dél-afrikai büntetőjog. Szintén sor került – igaz, csak nyolc évvel később, 2010-ben – az 1949. évi genfi egyezmények átültetésére (*Implementation of the Geneva Conventions Act 8 of 2010*), így a háború törvényeinek és szokásainak megsértése ma már büntetendő a dél-afrikai belső jog alapján.

Az ICC törvény megteremtette a nemzetközi bűncselekmények elkövetése esetén lefolytatandó büntetőeljárás és a komplementaritás összhangját. E törvény értelmében a dél-afrikai büntetőbíróságok – a személyi és területi főhatalomban gyökerező klasszikus joghatóság-gyakorlás esetein túlmenően – akkor is joghatósággal rendelkeznek, ha dél-afrikai állampolgárságú személy a cselekmény sértettje, vagy ha a bűncselekmény elkövetője (függetlenül az elkövetés helytől, valamint a saját és a sértett állampolgárságtól) később az állam területén tartózkodik.

⁴⁸ MAUNGANIDZE – DU PLESSIS (15. lj.) 72–73.

2003-ban felállítottak a nemzeti főügyészségen belül egy speciális egységet (*Priority Crimes Litigation Unit*, PCLU), amelynek egyik kiemelt feladata a nemzetközi bűncselekmények kivizsgálása és az azt követő bünvádi eljárás lefolytatása. A PCLU széles körű megbízással rendelkezik, mivel nem csupán a Római Statútum alapján büntetni rendelt cselekmények tartoznak a hatáskörébe, hanem nemzetközi terrorizmussal, tömegpusztító fegyverekkel, zsoldos katonákkal, valamint a posztapartheid rendszerben működő tényfeltáró és békéltető bizottságokkal is foglalkozik, továbbá minden olyan elsőbbségi ügygel, amelyet a nemzeti főügyészség elé terjeszt. Az egység eredményességének záloga a rendőrséggel történő sikeres együttműködés, amelynek 2009-től részét képezi egy kiemelt bűncselekményekkel foglalkozó ügyosztály (*Directorate for Priority Crimes Investigation*), valamint a 2005-ben létrehozott, az állam elleni bűncselekményeket vizsgáló egység (*Crimes Against the State*), amely a nemzetközi bűncselekmények ügyében való tényleges nyomozást végzi. A PCLU nemzetközi bűncselekményekkel kapcsolatos első tényleges ügye Marc Ravalomananával, Madagaszkár bukott elnökével szemben indult. Emellett említésre méltó az az eset is, amelyben egy pretoriai székhelyű NGO, a *South African Litigation Centre* felhívására járt el a PCLU: Zimbabweben a 2008. évi elnökválasztás előtt a rendőrség állítólag széles körű, szisztematikus kínzást, azaz emberiesség elleni bűncselekményt követett el kormányellenes civil aktivistákkal szemben.⁴⁹

Nem csupán a kapacitásépítéssel kifejtett erőfeszítések példásak Dél-Afrikában, hanem több civil szervezetnek a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás melletti kiállása is. Érdekes módon ennek szemléltetésére éppen egy al-Bashirral kapcsolatos esetet lehet felhozni: 2009 májusában, amikor a dél-afrikai kormány meghívta a szudáni elnököt, hogy vegyen részt Jacob Zuma elnök beiktatási ceremóniáján, számos NGO együttes nyilatkozatot tett közzé a sajtóban, felszólítva a kormányt, hogy ne fogadja al-Bashirt. És szintén még 2009-ben dél-afrikai civil szervezetek azért lobbiztak, hogy a kormány ne hagyja jóvá az AU azon határozatát, amely megtiltja a szervezet tagállamai számára az ICC-vel való együttműködést.

E felszólalások látványos eredménye egy minisztériumi szintű nyilatkozat közzététele volt arról, hogy ha al-Bashir esetleg a Dél-afrikai Köztársaságba látogatna, foganatosítani fogják vele szemben az ICC által kiadott nemzetközi elfogatóparancsot.⁵⁰ Mára már történelem, hogy ez nem valósult meg, ennek ellenére túlzás lenne pusztán emiatt semmibe venni a dél-afrikai államnak a nemzetközi büntetőjogot szolgáló erőfeszítéseit.

Habár a fenti három állam kiválasztása tetszőlegesnek tűnhet – és abban az értelemben valóban az, hogy másik hármat is lehetett volna példaként felhozni –, e selekciós szabadság mellett is igazolható az ICC és az afrikai államok kapcsolatának heterogén, alkalmanként igencsak ígéretes dimenziója.

⁴⁹ MAUNGANIDZE – DU PLESSIS (15. l.) 74–75.

⁵⁰ Department of International Relations and Cooperation: „Notes following the Briefing of Department International Relations and Cooperation’s Director-General, Ayanda Ntsaluba”, *bit.ly/2CYSTSF*.

4. KITEKINTÉS: AFRIKAI PROBLÉMÁKRA AFRIKAI MEGOLDÁSOK?

Először 2009-ben merült fel az AU berkein belül az a gondolat, hogy a szervezet égisze alatt működő bírói fórum, az Ember és Népek Jogainak Afrikai Bírósága (*African Court of Justice and Human Rights*, Afrikai Bíróság) tárgyi joghatóságát ki kellene terjeszteni egyes nemzetközi és transznacionális bűncselekményekre is.⁵¹ Többéves tárgyalások után, 2014 júniusában fogadta el az AU Közgyűlése az Afrikai Bíróság statútumának módosításáról szóló kiegészítő jegyzőkönyvet, amelyet megnyitottak a ratifikálni szándékozó államok előtt.

Az Afrikai Bíróság büntető joghatósággal történő felruházása elsöre minden bizonnyal kecsgetető lépésnek mutatkozik a büntetlenség teljes felszámolása felé vezető rögs úton, azonban nyilvánvalóan csak a tényleges működés tudná igazolni az ötlet valódi működőképességét. Mindazonáltal a tervezet jelenlegi szövege tartalmaz néhány anomáliát – így például az alkotmányellenes kormányváltás jogintézményét –, ami valószínűsíthetően annak a szakmaiatlan előzménynek a következménye, hogy a dokumentum szövegét sehol nem tették hozzáférhetővé a civil szervezetek és egyéb „külsős” jogi szakértők számára.⁵² A tervezetben foglaltaknak a joggyakorlatba való átültetéséhez hatékony segítséget nyújthatott volna a széles körű szakmai párbeszéd, különösen olyan összetett kérdések vonatkozásában, mint a joghatóság, a bűncselekmények tényállási elemei, az immunitás, a szervezeti struktúra, a végrehajtás, a belső jogra kifejtett hatások stb.⁵³

Az AU Bizottsága akként foglalt állást, hogy a joghatóság kiterjesztésének gondolatát nem a szervezet „ICC-ellenessége” motiválta, hanem három egyéb ok vezette a módosítások előterjesztéséhez: 1. az AU szerint sok állam visszaél az univerzális joghatóság gyakorlásával; 2. azok a kihívások, amelyeket a volt csádi elnök, Hissène Habré Szenegálban történt felelősségre vonása generált, valamint 3. hogy az alkotmányellenes kormányváltást mint *sui generis* deliktumot szankcionálják.⁵⁴ A fentiek igazságtartalmát ha nem is cáfolva, mégiscsak naivitás lenne azt feltételezni, hogy a tervezet megszületése nem hozható összefüggésbe az AU bíróságellenes attitűdjével – már csak a kiterjesztett joghatóságról való tárgyalások kezdetének időpontja is nagyon beszédes: közvetlenül azután indult meg a párbeszéd, hogy az ICC kiadta az első nemzetközi elfogatóparancsot al-Bashir ellen.

Az Afrikai Bíróság büntető joghatóságának expanziójával kapcsolatban felmerül egy prózai kérdés is: mégis mennyibe kerülne ez az AU-nak? A nemzetközi bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások lefolytatásához egyrészt szükség van megfelelő szakértelemmel és tapasztalattal bíró jogászokra, másrészt technikai eszközökre. Csak egy példa: az ICC költségvetése több mint tizennégyszerese az Afrikai

⁵¹ Lásd AU (Meeting of Government Experts and Ministers of Justice/Attorneys): „Draft Protocol on Amendments to the Protocol of the Statute of the African Court of Justice and Human Rights” Doc. Exp/Min/IV/Rev.7., Addis Abeba, 14-05 May 2012.

⁵² Lásd MAUNGANIDZE – DU PLESSIS (15. lj.) 79.

⁵³ Max DU PLESSIS: „Implications of the AU Decision to Give the African Court of Jurisdiction over International Crimes” *Institute for Security Studies Paper* June 2012, bit.ly/2FS4F28.

⁵⁴ DU PLESSIS (53. lj.).

Bíróság „büntető ügyszak” nélkül működő struktúrája büdzséjének, és mintegy kétszerese az AU egész költségvetésének.⁵⁵

Ami még a gyakorlatban esetlegesen felmerülő problémákat illeti: vajon hogyan alakulna ez esetben az Afrikai Bíróság és az ICC kapcsolata? Hogyan viszonyulna egymáshoz e két bíróság joghatósága? E kérdés megválaszolása igencsak elsődlegesnek mutatkozik, tekintve, hogy az 54 afrikai államból 53 tagállama az AU-nak és 34 részes állama a Római Statútumnak, ennek ellenére a tervezet nem szabályozza a két bírói fórum kapcsolatát. Ebből következően lehetséges, hogy belső jogi aktusokra lenne szükség a módosítást ratifikáló, a Római Statútumban részes államok részéről a két bíróság közötti joghatósági kapcsolat tisztázásához.

Egyébiránt – kicsit eltekintve a bíróság joghatóságának esetleges kiterjesztésétől – az Afrikai Bíróság jelenlegi formájában is tartogat potenciált a nemzetközi büntető igazságszolgáltatás számára. A 2011-ben lezajlott arab tavasz derekán az Afrikai Bíróság egyhangúan megszavazva kiadott egy határozatot, melyben ideiglenes intézkedéseket rendelt el, válaszul a Líbiában kibontakozó krízishelyzetre.⁵⁶ A határozat felszólította Líbiát, hogy azon nyomban hagyjon fel minden olyan jogsértő cselekménnyel, amely az emberi élet kioltásával és a személyi integritás csorbításával járna. Az Afrikai Bíróság e lépése merész volt és jól időzített: a bírói fórum felmérte az eset súlyát, és a konfliktusban részes felek álláspontjának meghallgatását nélkülözve az emberi életre veszélyt jelentő azonnali kockázatra figyelemmel járt el.⁵⁷ Nem sokkal később a BT az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete alapján eljárva az ICC elé terjesztette a líbiai konfliktust.⁵⁸

5. HOGYAN TOVÁBB?

Összegzésként felmerül a jövőbeli kilátások kérdése: miképpen alakul majd a bíróság és Afrika kapcsolata az elkövetkezendő években, mi várható?

A pozitívumok fenntartása érdekében elengedhetetlen a tevékeny komplementaritás ösztönzése, segítése. Ez részint nyilvánvalóan az egyes államok hajlandóságának függvénye, ugyanakkor – mint ahogyan jelen tanulmányból is kitént – olyan civil szervezetek aktív szerepvállalásán is nyugszik, mint a dél-afrikai *South African Litigation Centre* vagy például a *Coalition for the International Criminal Court*. Másodsorban a jó kapcsolat megszilárdulása felé hatalmas lépést jelenthetne az Afrikai Bíróság szerepvállalásának átgondolása – még ha nem is teljes egészében abban a formában, amely jelenleg a ratifikációkra váró tervezetben körvonalazódni látszik.

⁵⁵ DU PLESSIS (53. lj.).

⁵⁶ Order for Provisional measures, African Commission on Human and People's Rights v. Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya, 25 March 2011, App. No. 004/2011.

⁵⁷ Joseph ODER, „The African Court on Human and People's Rights' Order in Respect of the Situation in Libya: A Watershed in the Regional Protection of Human Rights?” *African Human Rights Law Journal* 2011/11, 495, bit.ly/2WO87Bs.

⁵⁸ S.C. Res. 1970, 6491st mtg., 26 February 2011, U.N. Doc. S/RES/1970 (2011).

Al-Bashir ügyével kapcsolatban egyelőre csupán várakozások élnek. Egyrészt kíváncsiság övezi az ICC Fellebbviteli Tanácsának közeljövőben várható döntését: Jordánia fellebbezett⁵⁹ a tárgyalás-előkészítő tanács elsőfokú marasztaló határozata ellen,⁶⁰ mivel Jordánia is elmulasztotta letartóztatni az ott tartózkodó szudáni államfőt. A szudáni elnököt megillető államfői immunitásról még nem született fellebbviteli határozat, így szép reményekkel fordulhatnak az igazságot áhító nemzetközi jogászok a Fellebbviteli Tanács jövőbeli döntéséhez. Továbbá az a hír is napvilágot látott, hogy az AU az Egyesült Nemzetek Közgyűlésén keresztül tanácsadó véleményezési eljárást szeretne kezdeményezni a Nemzetközi Bíróságnál az államfői immunitás vonatkozásában. Bár egy esetleges tanácsadó vélemény sok kihívással teli kérdést vetne fel nemcsak a hivatalos minőség irrelevanciájának megítélése, hanem a két nemzetközi bírói fórum egymáshoz való viszonya kapcsán is, az ebben rejlő lehetőségek felvázolása e tanulmány keretein már messzemenően túlmutat.⁶¹

⁵⁹ The Hashemite Kingdom of Jordan's appeal against the „Decision under Article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender [of] Omar Al-Bashir”, 12 March 2018, ICC-02/05-01/09, *bit.ly/2YTCacP*.

⁶⁰ ICC Pre-Trial Chamber II: „Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender or Omar Al-Bashir” 11 December 2017, ICC- 02/05-01/09, *bit.ly/2UCf0bC*.

⁶¹ Coalition for the International Criminal Court: „#GlobalJustice Weekly: AU seeks ICJ opinion on head of state immunities”, *bit.ly/2YSppiF*.